

Η παγκόσμια κρίση, το ευρωπαϊκό κοινωνικο- οικονομικό πλαίσιο και οι ανισότητες

Γιάννης Μηλιός

1. Οι οικονομικές κρίσεις

- Οι οικονομικές κρίσεις είναι εγγενείς στο καπιταλιστικό σύστημα. Οι κρίσεις αποτελούν συγκυριακές αναστολές των συνθηκών που επιτρέπουν την απρόσκοπτη αναπαραγωγή του συνολικού κοινωνικού κεφαλαίου.
- Αποτελούν παροδικές εκδηλώσεις των εσωτερικών αντιφάσεων του καπιταλισμού και όχι μόνιμα λειτουργούσες αιτιώδεις σχέσεις που καθορίζουν εγγενώς τις καπιταλιστικές σχέσεις. Με άλλα λόγια, «δεν υπάρχουν μόνιμες κρίσεις» (Κ. Μαρξ 1982, *Θεωρίες για την υπεραξία. Μέρος δεύτερο*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή: 579). Κρίσεις μπορούν να προκύψουν και από «εξωγενή» αίτια (πανδημίες, πόλεμοι).

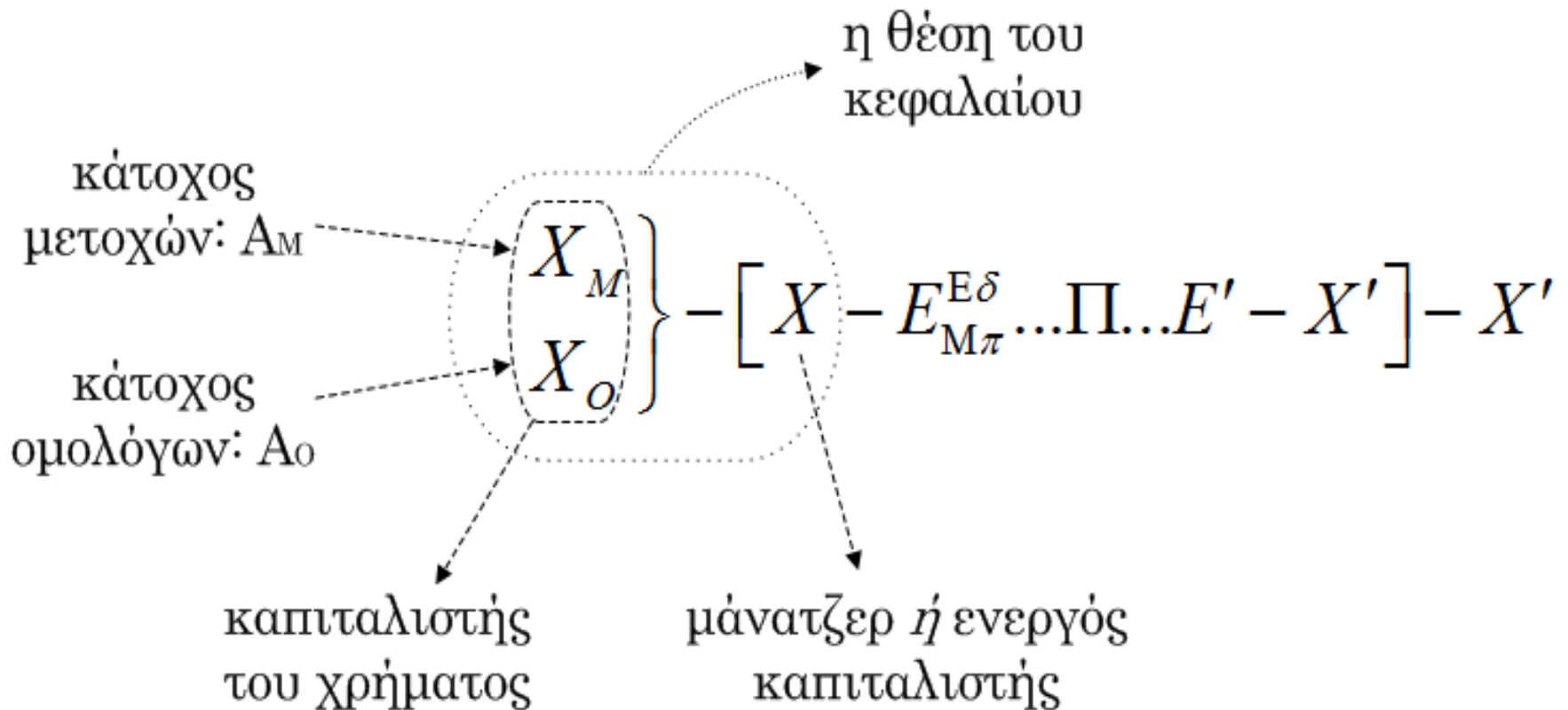
«Πληθώρα κεφαλαίου»

- Οι κρίσεις εμφανίζονται ως «πληθώρα κεφαλαίου» (*Το Κεφάλαιο*, τ. 3^{ος}: 317), πράγμα που σημαίνει παραγωγή καπιταλιστικών εμπορευμάτων (μέσων παραγωγής και καταναλωτικών εμπορευμάτων) σε ποσότητες και τιμές που δεν ανταποκρίνονται στη δύναμνη να πληρώσει κοινωνική ζήτηση και συγχρόνως δεν εξασφαλίζουν ένα ικανοποιητικό – για την απρόσκοπτη συνέχιση της συσσώρευσης κεφαλαίου – ποσοστό κέρδους.

Η κρίση του κεφαλαίου μετατρέπεται σε κρίση της εργασίας και των αδύναμων ομάδων

- «Ο επίσημος κατάλογος του παουπερισμού [της έσχατης εξαθλίωσης] αριθμούσε στην Αγγλία [...] το 1865: 971.433 [άτομα] [...] Η κρίση του 1866, που χτύπησε περισσότερο απ' όλα το Λονδίνο, προκάλεσε το 1866 στην έδρα αυτή της παγκόσμιας αγοράς, που έχει περισσότερους κατοίκους από το βασίλειο της Σκωτίας, μια αύξηση του παουπερισμού κατά 19,5% σε σύγκριση με το 1865 [...] η φοβερή αύξηση των θανάτων από την πείνα («deaths by starvation»), που σημειώθηκαν στο Λονδίνο στα τελευταία δέκα χρόνια [...]» (Καρλ Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, τ. 1^{ος}: 677).
- «Η βδομαδιάτικη έκθεση θνησιμότητας του “Registrar General” (ανώτατου ληξίαρχου) της 25 του Φλεβάρη 1864 αναφέρει 5 περιπτώσεις θανάτων από την πείνα. Την ίδια μέρα οι “Τάιμς” δημοσιεύουν την είδηση μιας νέας περίπτωσης θανάτου από την πείνα. Έξι θύματα θανάτου από την πείνα μέσα σε μια βδομάδα!» (όπ.π.: 489).

2. Το κύκλωμα του κεφαλαίου & το χρηματοπιστωτικό σύστημα ως μηχανισμός χρηματοδότησης και εποπτείας της οικονομίας

Η επιχείρηση ως «Ιανός»

Η μεγάλη καπιταλιστική επιχείρηση είχε από την πρώτη στιγμή της γέννησής της τη μορφή ενός «Ιανού»: Αφενός οι άμεσα παραγωγικές υποδομές της (με τα μέσα παραγωγής και το ανθρώπινο προσωπικό: διευθυντές, επόπτες, ειδικευμένους εργάτες και υπαλλήλους, ανειδίκευτους εργάτες) και αφετέρου τα αξιόγραφα (μετοχές) και χρεόγραφα (ομόλογα) που εκδίδει και βρίσκονται στη χρηματοπιστωτική σφαίρα, δηλαδή κατέχονται με τη μορφή *sui generis* εμπορευμάτων (εμπορεύσιμων αξιών) από διάφορα φυσικά και νομικά πρόσωπα.

Η χρηματοπιστωτική σφαίρα ως μηχανισμός ελέγχου

Οι χρηματαγορές συμβάλλουν στον ανταγωνισμό και την κινητικότητα των επιχειρήσεων. Εκτός από την παροχή δανείων, αποτελούν τρόπους επαναδιαπραγμάτευσης των χρεωστικών απαιτήσεων και επομένως *τρόπους αξιολόγησης και εποπτείας της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων*. Η αξιολόγηση αυτή επεκτείνεται σε κάθε οικονομική δραστηριότητα, ακόμα κι αν δεν πρόκειται για μια καπιταλιστική επιχείρηση, δηλαδή αφορά ουσιαστικά οποιονδήποτε δανείζεται ή δανείζει χρήματα, επομένως επεκτείνεται στα ίδια τα νοικοκυριά, αλλά και στα κράτη (το ζήτημα του δημόσιου χρέους).

Οι σχετικά ανεξάρτητες «χρηματικές κρίσεις»

«Όσο καιρό ο κοινωνικός χαρακτήρας της εργασίας θα εμφανίζεται ως η χρηματική ύπαρξη του εμπορεύματος, και, επομένως, ως ένα πράγμα έξω από την πραγματική παραγωγή, είναι αναπόφευκτες οι χρηματικές κρίσεις, είτε ανεξάρτητα από τις πραγματικές κρίσεις είτε σαν όξυνση πραγματικών κρίσεων. Εξάλλου είναι σαφές ότι όσον καιρό δεν έχει κλονιστεί η πίστη μιας τράπεζας, η τράπεζα αυτή σε τέτοιες περιπτώσεις καταπραΰνει τον πανικό, αυξάνοντας το πιστωτικό χρήμα, ή τον εντείνει, αποσύροντάς το από την κυκλοφορία». (Καρλ Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, τ. 3^{ος}: 650).

3. Η κρίση του 2007-08

- Πρόκειται για μια από τις μεγαλύτερες παγκόσμιες κρίσεις μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ξεκίνησε από την αμερικανική αγορά ενυπόθηκων δανείων και σε σύντομο διάστημα έπληξε τις τράπεζες και τη διατραπεζική αγορά σε ΗΠΑ, Ευρώπη, Ασία κλπ.
- Από τη στιγμή που τα κράτη αρχίζουν να δημιουργούν μηχανισμούς προστασίας για τις τράπεζες, το δημόσιο χρέος αρχίζει να διογκώνεται. Στις περισσότερες χώρες δεν προκύπτει κρίση δημόσιου χρέους (π.χ. στην Ιαπωνία όπου το δημόσιο χρέος ξεπερνά το 225% του ΑΕΠ) διότι η Κεντρική Τράπεζα λειτουργεί ως «δανειστής τελευταίας καταφυγής» (εγγυάται την αποπληρωμή των κρατικών ομολόγων που ωριμάζουν).

Αύξηση δημ. χρέους, ελλείμματος

* Σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF, *World Economic Outlook*, October 2009, σ. 183) το δημόσιο έλλειμμα αυξήθηκε μεταξύ 2007 και 2009: στις ΗΠΑ από -2,7% σε -12,9% του ΑΕΠ· στην Ευρωζώνη από -0,6% σε -6,2% του ΑΕΠ· στο Ηνωμένο Βασίλειο από -2,6% σε -11,6% του ΑΕΠ· στην Ιαπωνία από -2,5% σε -10,5% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε μεταξύ 2007 και 2009: στις ΗΠΑ από 62,1% σε 84,3%· στην Ευρωζώνη από 65,9% σε 79%· στο Ηνωμένο Βασίλειο από 49,3% σε 68,5%· στην Ιαπωνία από 187,7% σε 217,6%.

* Ελλάδα 2007 - 09: δημόσιο έλλειμμα από -6,4% σε -15,4% και δημόσιο χρέος από 105% σε 126,8% του ΑΕΠ.

Πολιτικές διαχείρισης της κρίσης στο νεοφιλελεύθερο πλαίσιο της Ευρωζώνης (EZ)

- Η θεσμική διάρθρωση της EZ ενισχύει σκόπιμα τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές, δεδομένου ότι η *EKT* δεν λειτουργεί ως δανειστής τελευταίας καταφυγής για τις χώρες-μέλη της. Σε μια συγκυρία δημοσιονομικής δυσχέρειας, η συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας καθίσταται πρόσφορο (και ενίοτε το μοναδικό) μέσο για την εξασφάλιση της αναγκαίας ρευστότητας, ώστε το Δημόσιο να συνεχίσει απρόσκοπτα αποπληρώνει τις οφειλές προς τους κατόχους κρατικών ομολόγων του.
- Οι κυβερνώσες ελίτ όλων των χωρών της EZ είχαν υποβάλει οικειοθελώς τον εαυτό τους σε υψηλό κίνδυνο χρεοστασίου, προκειμένου να παγιώσουν τις νεοφιλελεύθερες στρατηγικές.
- «Το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο έχει ήδη τελειώσει» (Μάριο Ντράγκι στη *Wall Street Journal*, 24/2/2012).

Η κρίση (χρέους) στην ΕΕ

Η διαχείριση της κρίσης του 2007-08 θέτει την ΕΕ σε μια νέα φάση:

- * Οδηγεί σε αδυναμία εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους ή διάσωσης του τραπεζικού συστήματος σε μια σειρά χώρες (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία, Κύπρος).
- * Αφήνει ως μοναδική διέξοδο τον δανεισμό εκτός αγορών (από ΕΚΤ-Ευρωπαϊκή Επιτροπή-ΔΝΤ) με παράλληλη επιτήρηση μέτρων λιτότητας («Μνημόνια») για τις χώρες που, λόγω της πολιτικής της ΕΚΤ, δεν μπορούν πλέον να εξυπηρετήσουν το δημόσιο χρέος τους ή να προστατεύσουν το τραπεζικό σύστημα, μετά την εκτίναξη των επιτοκίων στις «αγορές».
- * Η λιτότητα ήταν η κύρια ευρωπαϊκή στρατηγική. Η πολιτική «κρίσης χρέους» το μέσο.

Μνημόνια λιτότητας

* Με το ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης το 2008 οι εμπορικά «ελλειμματικές» χώρες της ΕΖ (με θετικό ισοζύγιο κεφαλαίων) μπήκαν τελευταίες στην κρίση, όταν ο καπιταλισμός εισήλθε στη φάση της ανατιμολόγησης του κινδύνου και το τραπεζικό σύστημα αποδείχθηκε ιδιαίτερα ευάλωτο.

* Καθώς η ΕΚΤ δεν λειτουργεί ως δανειστής τελευταίας καταφυγής, οι αγορές επανατιμολόγησαν τον χρηματοπιστωτικό κίνδυνο. Τα επιτόκια δανεισμού εκτινάχθηκαν στις μέχρι τότε ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες με ελλειμματικό Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών [ΙΤΣ] (και ο δανεισμός από τις «αγορές» κατέστη αδύνατος).

* Η προσφυγή στον θεσμικό δανεισμό είχε ως προϋπόθεση τις πολιτικές λιτότητας. Πολιτικές που νομιμοποιούνται από τη *χυδαία προπαγάνδα*: «ζούμε πάνω από τις δυνατότητές μας», «όλοι μαζί τα φάγαμε», κλπ., θέτοντας σκόπιμα το βάρος της κρίσης στην εργασία.

Η δικαιολόγηση της λιτότητας

- Διακηρυσσόμενος στόχος των οικονομικών πολιτικών στην ΕΕ γίνεται η «αύξηση της ανταγωνιστικότητας» μέσω της «εσωτερικής υποτίμησης» μισθών - τιμών των εμπορεύσιμων αγαθών. Η «ανταγωνιστικότητα» ταυτίζεται με το θετικό Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ) και οι «ελλειμματικές» χώρες της ΕΕ θεωρούνται «σπάταλες» και «αποτυχημένες».
- Αυθαίρετη ερμηνεία για να δικαιολογηθούν πολιτικές λιτότητας: Οι ΗΠΑ ή η Βρετανία, με λόγο ΙΤΣ/ΑΕΠ το 2014 -2,2% και -5,8% αντίστοιχα, θα πρέπει να θεωρούνται μη ανταγωνιστικές χώρες ενώ η Κίνα (ΙΤΣ/ΑΕΠ = 1,9% το 2014) ανταγωνιστική; Αγνοεί τον ρόλο που παίζει Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Κινήσεων.

Πλεονασματικό Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Βασική Μακροοικονομική Ταυτότητα: *καθαρή εισροή κεφαλαίων = καθαρές εισαγωγές εμπορευμάτων*

- *Η εισροή κεφαλαίου από το εξωτερικό δεν είναι δείγμα χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Αντίθετα προϋποθέτει ένα υψηλό σε διεθνή σύγκριση ποσοστό κέρδους της εγχώριας οικονομίας και επομένως αυξημένες προσδοκίες αποδόσεων και για τους χρηματοπιστωτικούς τίτλους των εγχώριων επιχειρήσεων (επενδύσεις χαρτοφυλακίου).*
- *Καθορίζεται από τη δυναμική της καπιταλιστικής συσσώρευσης και τον τρόπο που αυτή αντανακλάται στη λειτουργία των χρηματαγορών.*
- *Οι χώρες με υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης κατέληξαν με σημαντικά ελλείμματα στο Ι. Τρεχουσών Σ. και αντίστοιχα πλεονάσματα στο Ισοζύγιο Κεφαλαίων.*

Οικονομική μεγέθυνση επιλεγμένων χωρών (1995-2008)

Μεταβολή του ΑΕΠ και της εγχώριας ζήτησης σε πραγματικούς όρους
για διάφορες χώρες κατά την περίοδο 1995-2008

	Ελλάδα	Γερμανία	Ιταλία	Ισπανία	Ολλανδία	Ιρλανδία
ΑΕΠ	61,0%	19,5%	17,8%	56,0%	42,0%	124,1%
ιδιωτική κατανάλωση	55,7%	12,3%	19,6%	55,3%	33,1%	104,5%
συνολική επένδυση	102,8%	18,8%	31,6%	95,2%	56,3%	130,5%
δημόσια κατανάλωση	51,1%	14,7%	21,5%	74,8%	41,4%	97,3%
όγκοι εξαγωγών	131,4%	159,0%	34,0%	115,1%	114,1%	232,3%
όγκοι εισαγωγών	123,1%	115,5%	56,7%	174,1%	117,8%	222,4%
δείκτες τιμών καταναλωτή	66,4%	22,2%	37,3%	47,5%	33,1%	47,2%
ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (2008) % ΑΕΠ	-14,6%	+6,7%	-3,4%	-9,6%	+4,8%	-5,2%

Πηγή: ΟΟΣΑ (2009) [υπολογισμοί δικοί μας]

Είναι η λιτότητα «λάθος πολιτική»;

- Η λιτότητα δεν είναι ούτε μια «εσφαλμένη», ούτε μια «ορθή» πολιτική. Προωθεί τα (οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά) συμφέροντα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων.
- Οι οικονομικές κρίσεις εκδηλώνονται όχι μόνο με την υπερπαραγωγή (που ερμηνεύεται συχνά ως έλλειψη ενεργού ζήτησης), αλλά ταυτόχρονα με τη μείωση της κερδοφορίας του επιχειρηματικού (καπιταλιστικού) κόσμου. Η λιτότητα αποτελεί μια στρατηγική για την αύξηση και πάλι του ποσοστού κέρδους του κεφαλαίου.

Μείωση κόστους ανά μονάδα προϊόντος

- Η λιτότητα αυξάνει τα κέρδη ανά μονάδα κόστους (εργασίας) και ως εκ τούτου αυξάνει το ποσοστό κέρδους.
- Συμπληρώνεται από την οικονομία στη χρήση «υλικού κεφαλαίου» (μια ακόμα πολιτική «συρρίκνωσης της ζήτησης»!).
- Όσον αφορά δε τη δημοσιονομική εξυγίανση, η λιτότητα δίνει προτεραιότητα στις περικοπές των κοινωνικών δημοσίων δαπανών. Αυτό επιφέρει συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας, με παράλληλη μείωση των φόρων επί του κεφαλαίου.

Ταξική πολιτική

- Ό,τι αποτελεί (εργασιακό) κόστος για το κεφάλαιο, συνιστά το εισόδημα για την κοινωνική πλειοψηφία των μισθωτών εργαζομένων. Αυτό αφορά και το κοινωνικό κράτος.
- Γίνεται έτσι φανερό ότι η λιτότητα αποτελεί μια ταξική στρατηγική που εξυπηρετεί με αποκλειστικό τρόπο τα συμφέροντα του κεφαλαίου σε βάρος των εργαζομένων, συνταξιούχων, αυτοαπασχολούμενων, ανέργων αλλά και των κοινωνικά αδύναμων ομάδων.
- Μακροπρόθεσμος στόχος της είναι να διαμορφώσει και να επιβάλει ένα νέο μοντέλο εργασιακών σχέσεων με χαμηλότερες αμοιβές και λιγότερα δικαιώματα.

«Δημιουργική καταστροφή»

- Η λιτότητα επιτείνει αρχικά την οικονομική ύφεση. Αλλά η ύφεση ασκεί πίεση σε κάθε επιχειρηματία, στην κατεύθυνση μείωσης όλων των δαπανών του.
- Στην προοπτική των συμφερόντων του μεγάλου κεφαλαίου, η ύφεση επιτρέπει να τεθεί σε κίνηση μια «διαδικασία δημιουργικής καταστροφής». Πρόκειται για την αναδιανομή του εισοδήματος και της εξουσίας προς όφελος του κεφαλαίου με παράλληλη συγκέντρωση πλούτου. Η «δημιουργική καταστροφή» είναι όρος για ένα νέο ανοδικό κύκλο συσσώρευσης κεφαλαίου χωρίς την «τροχοπέδη» των εργατικών κατακτήσεων του παρελθόντος.
- Είναι παράλογο να καλεί κάποιος τους καπιταλιστές να προσφέρουν χρήματα στους εργαζομένους τους, ώστε να μπορούν αυτοί στη συνέχεια να αγοράζουν περισσότερα από τα προϊόντα τους!

4. Η πανδημία του Covid-19, ο πόλεμος και η αντίδραση των κρατών

- Η στρατηγική διαχείρισης των κρατών διαμορφώθηκε στη βάση των εκτιμήσεων ανάμεσα στο «πόσους θανάτους» και στο «πόση ανεργία και απώλεια εισοδημάτων» μπορούν να αντέξουν οι μηχανισμοί διαμόρφωσης συναίνεσης προς το σύστημα, ή καλύτερα πόση «προστασία της “ζωής” μπορεί να αντέξει η οικονομία»;
- Ο πολιτικός κίνδυνος που αντιπροσώπευε η «κατάρρευση» των συστημάτων υγείας οδήγησε τα κράτη στη λήψη έκτακτων μέτρων αναστολής της οικονομικής δραστηριότητας, με άλλα λόγια στη λήψη έκτακτων μέτρων που ισοδυναμούσαν με τη δημιουργία της πιο σοβαρής οικονομικής ύφεσης, μεταπολεμικά, για τον δυτικό κόσμο.
- Η πανδημία του κορωνοϊού βύθισε την παγκόσμια οικονομία σε μια νέα βαθιά ύφεση καθώς οι κυβερνήσεις επέβαλαν αναστολή μέρους της οικονομικής δραστηριότητας.

Ο λόγος που τα κράτη ακολούθησαν το συγκεκριμένο μείγμα πολιτικής

- Την αναγκαία κοινωνικά οργανωμένη παρέμβαση για την αντιμετώπιση της πανδημίας στις καπιταλιστικές κοινωνίες την διαμεσολάβησε το κράτος.
- Η βασική λειτουργία του καπιταλιστικού κράτους είναι να υπάγει τις διεκδικήσεις, προσδοκίες και πρακτικές των υφιστάμενων την εκμετάλλευση υποτελών τάξεων στο γενικό κεφαλαιοκρατικό συμφέρον, που παρίσταται με τη μορφή του «εθνικού συμφέροντος». Ωστόσο, για τον σκοπό αυτό, υποχρεώνεται πάντα να κάνει κάτι που θεωρείται αποτελεσματικό και κοινωνικά ωφέλιμο, στον βαθμό που αυτό υποστηρίζει τη διευρυμένη αναπαραγωγή της καπιταλιστικής εξουσίας.
- Στην πανδημία το «κοινωνικά χρήσιμο» απειλούσε την κερδοφορία του κεφαλαίου και, σε κάθε περίπτωση, απαιτούσε μέτρα κρατικού παρεμβατισμού που δεν εντάσσονται στο πλαίσιο της κυρίαρχης μέχρι τότε νεοφιλελεύθερης «ορθοδοξίας». Υιοθέτηση πολιτικών από το μενού του «κράτους έκτακτης ανάγκης».

2020-21: Η διαχείριση της κρίσης

* Η διαχείριση της κρίσης στην Ευρώπη διέρρηξε νεοφιλελεύθερες αγκυλώσεις μέσω της δημιουργίας του Ταμείου Ανάκαμψης που χρηματοδοτείται από κοινή έκδοση χρέους. Ό,τι αρνούνταν να πράξουν τα ευρωπαϊκά κράτη στην παγκόσμια κρίση του 2008 το έπραξαν στην κρίση που προκάλεσε η πανδημία.

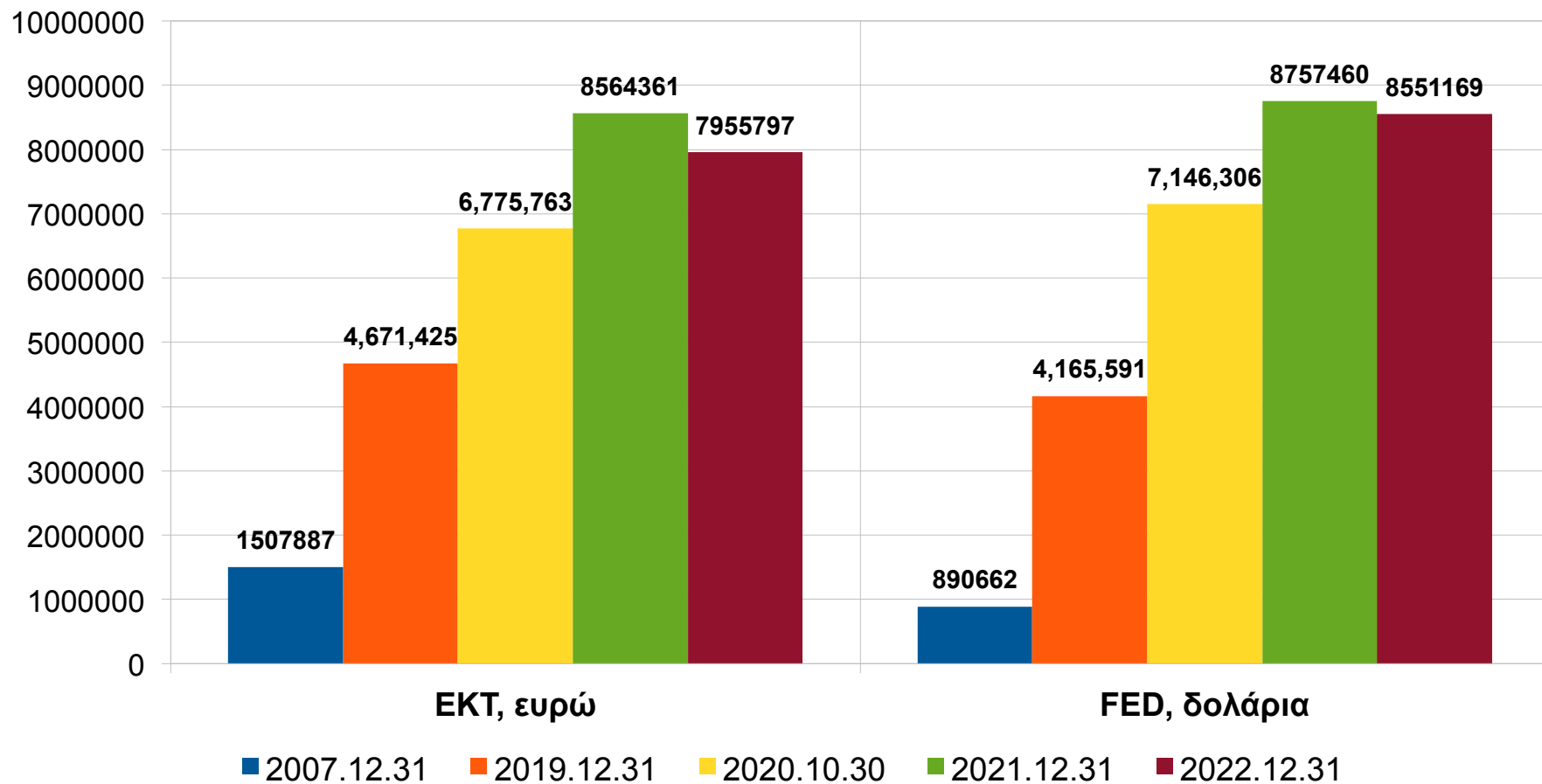
* Το δημόσιο έλλειμμα αυξήθηκε μεταξύ 2019 και 2020 στις *ΗΠΑ* από -5,7% σε -14,9% του ΑΕΠ· στην *Ευρωζώνη* από -0,6% σε -7,2% του ΑΕΠ· στο *Ηνωμένο Βασίλειο* από -2,3% σε -12,5% του ΑΕΠ· στην *Ιαπωνία* από -3,1% σε -10,3% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε μεταξύ 2019 και 2020: στις *ΗΠΑ* από 108,5% σε 133,9%· στην *Ευρωζώνη* από 83,7% σε 97,5%· στο *Ηνωμένο Βασίλειο* από 85,2% σε 104,5%· στην *Ιαπωνία* από 235,4% σε 254,1%. Στην *Ελλάδα* το δημόσιο έλλειμμα και χρέος διαμορφώθηκαν το 2021 στο -10% και 206% αντίστοιχα.

* Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) υιοθέτησε ένα τεράστιο πρόγραμμα αγοράς κρατικών και ιδιωτικών τίτλων (PEPP: Pandemic Emergency Purchase Programme) ύψους 1,85 τρις ευρώ. Το αποτέλεσμα είναι να εξασφαλίζεται η χρηματοπιστωτική αξιοπιστία όλων των κρατών της ΕΖ, παρά την ονομαστική «επιδείνωση» των μεγεθών. Τα επιτόκια παραμένουν χαμηλά, οι χώρες δανείζονται από τις «αγορές».

* Τον Δεκέμβριο 2021, το ελληνικό δημόσιο δανειζόταν από τις «αγορές» με ονομαστικό επιτόκιο 1,2-1,4% (δεκαετές ομόλογο), σήμερα με 4,1%, όταν ο πληθωρισμός στην Ελλάδα έτρεχε τότε με 4,3%, σήμερα 4,5%. Δηλαδή οι αγορές δανείζουν το ελληνικό δημόσιο με αρνητικό πραγματικό επιτόκιο. Με 170% δημ. χρέος σήμερα: χρηματοπιστωτική αξιοπιστία. Με 126%: «όλοι μαζί τα φάγαμε», «αποικία χρέους» (Τσίπρας) κ.ο.κ. Η χυδαία προπαγάνδα αποκαλύπτεται.

ΕΚΤ και FED, ενεργητικό, 2007, 2019, 2020, 2021, 2022 (τρισεκατομύρια)

Ανάκαμψη, πληθωρισμός, πόλεμος

Σωρευτική μεταβολή του ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2015)

Περιοχή	2007-2021	2019-2020	2020-2021	2019-2021	2021-2022
Ζώνη Ευρώ	8.8	-6.1	5.3	-1.1	3.2
Γερμανία	14.2	-3.7	2.6	-1.2	1.6
Ελλάδα	-24.4	-9.0	8.4	-1.3	6.0
Ισπανία	0.6	-11.3	5.5	-6.4	4.5
Γαλλία	10.4	-7.8	6.8	-1.5	2.6
Ιταλία	-6.5	-9.0	6.7	-2.9	3.8
Ην. Βασίλειο	11.5	-11.0	7.5	-4.3	4.2
Καναδάς	21.4	-4.9	4.6	-0.6	3.4
Ιαπωνία	1.8	-4.6	1.7	-3.0	1.7
ΗΠΑ	25.5	-2.8	5.9	3.0	1.8

«Κεϋνσιανισμός» για τους «από-πάνω»

* Σήμερα, «ενάρετη οικονομική πολιτική» θεωρείται να κατευθύνονται τα δισεκατομμύρια του Ταμείου Ανάκαμψης σε εκείνες τις υποδομές που κρίνονται απαραίτητες για την επιτάχυνση της κερδοφορίας του κεφαλαίου ή/και κατευθείαν στους μεγάλους καπιταλιστικούς ομίλους. Όπως επισημαίνεται σε ανακοίνωση της ΕΚΤ τον Νοέμβριο 2021: «Η ΕΚΤ συμφωνεί ότι η δημοσιονομική πολιτική πρέπει να γίνει πιο φιλική προς την ανάπτυξη. Για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης θα χρειαστούν σημαντικές ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις. Αν εφαρμοστούν αποτελεσματικά, τα κονδύλια του Ταμείου Ανάκαμψης θα υποστηρίξουν τα κράτη-μέλη στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων».

* Ούτε κουβέντα βέβαια για τη στήριξη και ανασυγκρότηση των εθνικών συστημάτων υγείας, της κοινωνικής προστασίας, της δημόσιας εκπαίδευσης. Η στρατηγική υποβάθμισης της εργασίας θα αποτελεί πάντα συστατικό στοιχείο συνοχής του συστήματος και θα οργανώνει με χειρότερους όρους για την πλειοψηφία της κοινωνίας τη μετάβαση στην όποια νέα «κανονικότητα».

Πληθωρισμός

-
- * Η ακρίβεια για τα νοικοκυριά έχει δύο διαστάσεις: τιμές των εμπορευμάτων που συνθέτουν το «καλάθι» του νοικοκυριού και εισοδήματα (μισθούς). Περαιτέρω συμπίεση της αγοραστικής δύναμης σε ένα περιβάλλον μεγάλων ανισοτήτων, ιδίως μετά τη συμπίεση των λαϊκών εισοδημάτων το 2010-15.
 - * Οι τιμές της ενέργειας: (α) Εξάρτηση από φυσικό αέριο (λόγω «πράσινης οικονομίας»), ήδη από το 2007 σημαντική τάση αύξησης τιμών ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε να χρηματοδοτηθούν οι «πράσινες επενδύσεις». (β) Τιμές εκτοξεύθηκαν μετά τον πόλεμο και τις κυρώσεις προς τη Ρωσία. (γ) Ολιγοπωλιακή αγορά και υψηλές τιμές LNG λόγω και πολιτικών περιορισμού εκπομπών στην Ασία.
 - * Η πανδημία έφερε αλλαγές στην παραγωγή. Κίνα και Ινδία αντιμετώπισαν προβλήματα ανταπόκρισης στη μεγάλη αύξηση της ζήτησης μετά την ταχεία ανάκαμψη του 2021, το οποίο οδήγησε σε άνοδο των τιμών.
 - * *Αποτέλεσμα:* Συμπίεση αγοραστικής δύναμης όσο δεν αυξάνουν οι μισθοί, δεν ρυθμίζεται η αγορά ενέργειας, το πλαίσιο επιδοτήσεων κλπ., δηλαδή όσο δεν αλλάζει ο κοινωνικός συσχετισμός δυνάμεων.
 - * Μείωση λόγου χρέος/ΑΕΠ λόγω ονομαστικής αύξησης παρονομαστή.

Inflation rates (%) measured by the HICP

	Annual rate							Monthly rate
	Apr 22	Nov 22	Dec 22	Jan 23	Feb 23	Mar 23	Apr 23	Apr 23
Belgium	9.3	10.5	10.2	7.4	5.4	4.9	3.3e	-1.3e
Germany	7.8	11.3	9.6	9.2	9.3	7.8	7.6e	0.6e
Estonia	19.1	21.4	17.5	18.6	17.8	15.6	13.2e	1.9e
Ireland	7.3	9.0	8.2	7.5	8.1	7.0	6.3e	0.3e
Greece	9.1	8.8	7.6	7.3	6.5	5.4	4.5e	1.1e
Spain	8.3	6.7	5.5	5.9	6.0	3.1	3.8e	0.5e
France	5.4	7.1	6.7	7.0	7.3	6.7	6.9e	0.7e
Croatia	9.6	13.0	12.7	12.5	11.7	10.5	8.8e	1.1e
Italy	6.3	12.6	12.3	10.7	9.8	8.1	8.8e	1.0e
Cyprus	8.6	8.1	7.6	6.8	6.7	6.1	3.8e	0.8e
Latvia	13.1	21.7	20.7	21.4	20.1	17.2	15.0e	0.5e
Lithuania	16.6	21.4	20.0	18.5	17.2	15.2	13.3e	0.2e
Luxembourg	9.0	7.3	6.2	5.8	4.8	2.9	2.7e	0.7e
Malta	5.4	7.2	7.3	6.8	7.0	7.1	6.5e	3.2e
Netherlands	11.2	11.3	11.0	8.4	8.9	4.5	5.9e	1.7e
Austria	7.1	11.2	10.5	11.6	11.0	9.2	9.6e	1.0e
Portugal	7.4	10.2	9.8	8.6	8.6	8.0	6.9e	1.3e
Slovenia	7.4	10.8	10.8	9.9	9.4	10.4	9.2e	1.0e
Slovakia	10.9	15.1	15.0	15.1	15.4	14.8	14.0e	0.6e
Finland	5.8	9.1	8.8	7.9	8.0	6.7	6.4e	0.1e

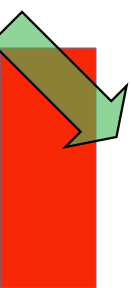

Πρώρες εκτιμήσεις περί τέλους της λιτότητας

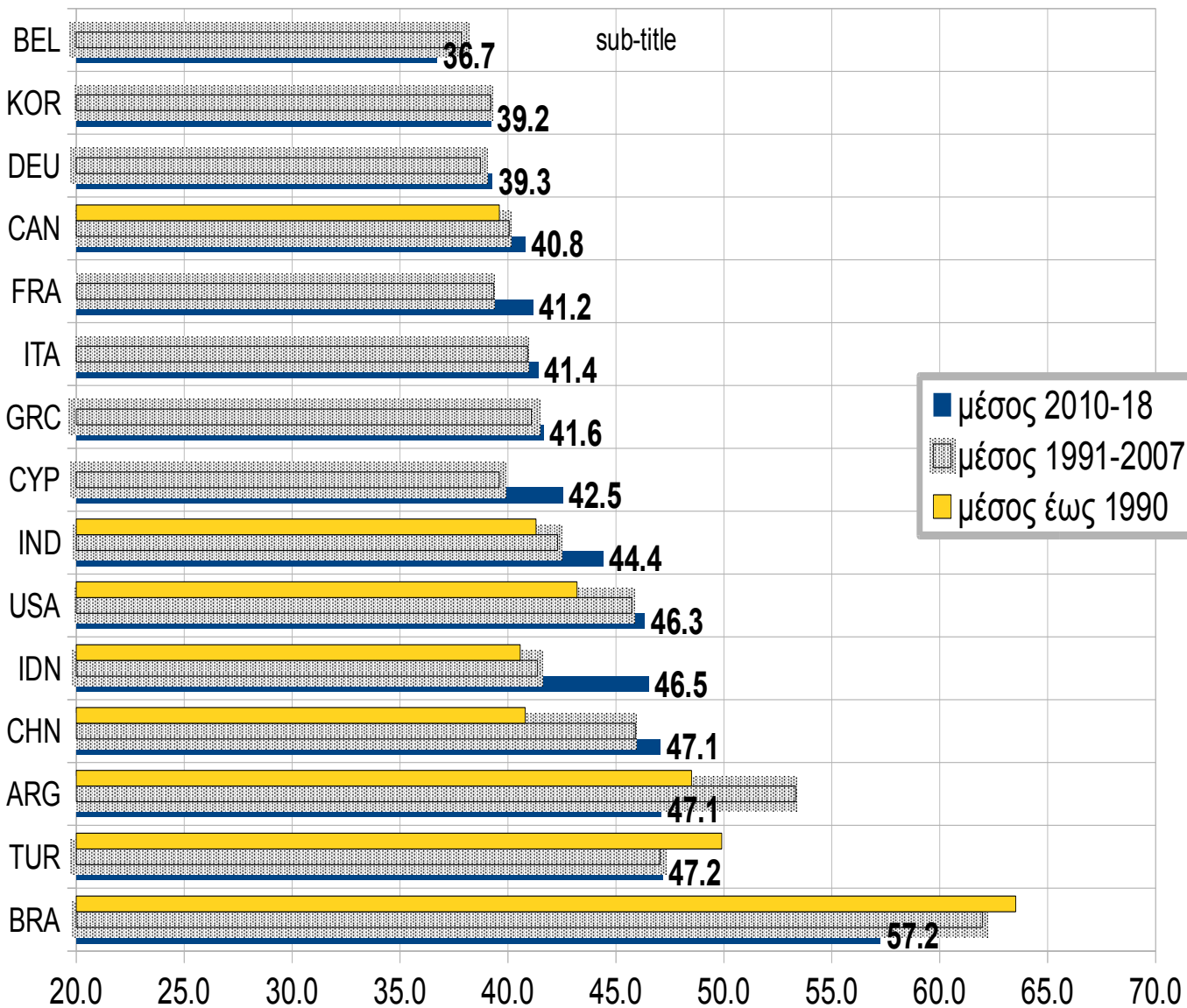
* Η παρέμβαση των κρατών, η οποία παρεκκλίνει από τη παραδοσιακή νεοφιλελεύθερη λογική, προτάσσοντας την «ανάπτυξη» δεν συνιστά «προοδευτική πολιτική»: «Η προτεραιοποίηση της ανάπτυξης τείνει να μετατοπίζει τη συζήτηση από τη σύγκρουση για τη διανομή του εισοδήματος και της εξουσίας – την ταξική πάλη – στην ενίσχυση των επιχειρήσεων [...] Η λιτότητα θα επανέλθει, αργά ή γρήγορα, στην ημερήσια διάταξη – με τις σημερινές αυστηρές προειδοποιήσεις για τη φρίκη του πληθωρισμού να αποτελούν το εναρκτήριο λάκτισμα – επειδή αποτελεί συστατικό στοιχείο της συνεχιζόμενης μάχης σχετικά με το προς όφελος ποιου και για ποιους σκοπούς κατευθύνονται η εργατική μας δύναμη, οι οικολογικοί μας πόροι και οι δημοκρατικές μας ικανότητες» (Sam Gindin, *Θέσεις* τ. 159, 2022).

* Οι κυρίαρχες τάξεις θα επιχειρήσουν να μετατρέψουν την κρίση σε ευκαιρία για την ισχυροποίηση της θέσης τους στον κοινωνικό ανταγωνισμό.

- 1) Το ζήτημα της επέκτασης της αυτοματοποίησης και της υποκατάστασης εργασίας από κεφάλαιο, μέσω των τεχνολογιών ψηφιοποίησης (δίκτυα και ηλεκτρονικές πλατφόρμες, μεγάλες βάσεις δεδομένων και τεχνητή νοημοσύνη, blockchain κλπ.). Μεταβολές που θέτουν ζητήματα εργασιακών σχέσεων, ανεργίας/ υποαπασχόλησης, καθώς και ζητήματα δικαιωμάτων και δημοκρατίας.
- 2) Το ζήτημα της διεύρυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων, εισοδημάτων, πλούτου και κοινωνικής ισχύος. Ωστόσο δεν ξεκινούν όλα τα κράτη από τον ίδιο παρανομαστή κοινωνικών συσχετισμών και οικονομικής πραγματικότητας.

Μερίδιο του εισοδήματος που παίρνει το υψηλότερο 20% του πληθυσμού

2023: Χρεοκοπίες τραπεζών

* Βασικό στοιχείο στη λειτουργία του ΧΠ συστήματος είναι «ο οικονομικός χρόνος», η διαφορά ανάμεσα στην «παρούσα» και τη «μελλοντική αξία», δηλ. η προσδοκία της μελλοντικής κερδοφορίας. Αυτό συνιστά εγγενώς «ασταθές στοιχείο» του συστήματος, μια δυνατότητα (χρηματοπιστωτικής) κρίσης.

* Η «αντιπληθωριστική» αύξηση των επιτοκίων από Fed και ΕΚΤ συμπιέζει την ρευστότητα των εμπορικών τραπεζών, απαξιώνει περιουσιακά στοιχεία τους και οδηγεί κάποιες ευάλωτες στη χρεοκοπία.

* Η ρευστότητα αποτελεί ενδογενές στοιχείο του συστήματος. Όταν συρρικνώνεται, η αποτίμηση του κινδύνου αυξάνεται, οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων που χρησιμοποιούνται ως εγγύηση καταρρέουν: η απαίτηση για περισσότερη πειθαρχία στις καπιταλιστικές σχέσεις εξουσίας καθιστά ξανά και ξανά το οικονομικό περιβάλλον ευάλωτο.

Ποιος θα πληρώσει το κόστος της κρίσης; I

* Η ευρωπαϊκή στρατηγική κινείται στην κατεύθυνση να χρησιμοποιηθεί η κρίση ως ευκαιρία: Στο «κεϋνσιανού τύπου» πακέτο στήριξης 750 δις ευρώ για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας που ανακοίνωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η μερίδα του λέοντος των επενδύσεων κατευθύνεται στα δίκτυα ενέργειας και υποδομών· δηλαδή η απόλυτη προτεραιότητα δίνεται στο να βελτιωθούν οι γενικοί όροι κεφαλαιακής συσσώρευσης και κερδοφορίας. Ωστόσο, για να οργανώσει τη συναίνεση σε αυτήν την κατεύθυνση επιτρέπει και άλλες δράσεις με κοινωνικό πρόσημο, όπως για παράδειγμα στήριξη δημόσιων συστημάτων υγείας, ανάπτυξη δημόσιων μεταφορών, καλεί (έστω και προσχηματικά) για καταπολέμηση των ανισοτήτων, κλπ.

* Η ελληνική κυβέρνηση κινήθηκε σε πιο συντηρητική κατεύθυνση. Το πρόγραμμά της, βάσει του οποίου διαχειρίζεται τις μεταβιβάσεις και τα δάνεια των ευρωπαϊκών προγραμμάτων, πηγάζει από νεοφιλελεύθερες ιδεοληψίες: ελαστικοποίηση εργασίας [«νόμος Χατζηδάκη»], ιδιωτικοποιήσεις, διεύρυνση της εμπορευματοποίησης ως όρων οικονομικής ανάπτυξης, ενίσχυση των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους.

Ποιος θα πληρώσει το κόστος της κρίσης; II

Οι κυρίαρχες τάξεις επιδιώκουν τη συνεχή αναδιάρθρωση των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, με στόχο την περαιτέρω αναδιανομή εισοδήματος, πλούτου και εξουσίας υπέρ του κεφαλαίου και σε βάρος της εργασίας.

* Στην κατεύθυνση αυτή κινείται η αύξηση των κατασταλτικών όψεων της κρατικής διαχείρισης και η προπαγάνδα περί «ατομικής ευθύνης» (ατομική ευθύνη να βρεις τον γιατρό σου, τα λεφτά σου να ζήσεις, ατομική ευθύνη αν είσαι φτωχός).

* Ωστόσο, στις νέες συνθήκες που προέκυψαν μετά τα μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας, ένας νέος κύκλος μαζικών αγώνων για να μην πληρώσει ξανά την κρίση η εργασία δεν μοιάζει καθόλου ανέφικτος: οι μεγάλες κινητοποιήσεις και οι όποιες συνδικαλιστικές νίκες (efood, Cosco, κλπ.) δείχνουν ότι η αναδιανομή υπέρ της εργασίας αποτελεί δυνατότητα.

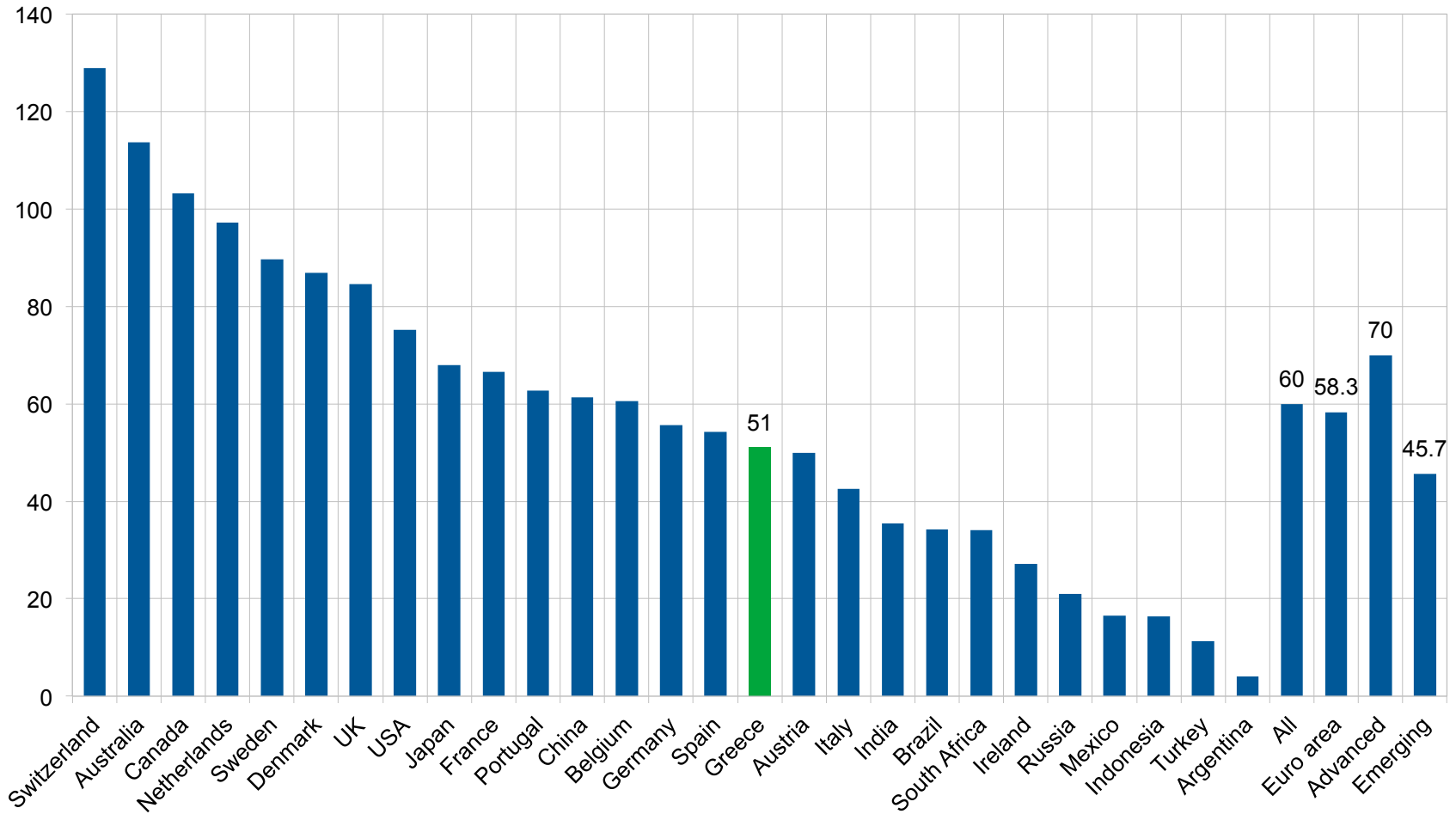
* Αυτή η δυνατότητα δεν έχει ως όρο απλά μία κυβερνητική αλλαγή. Το ζητούμενο είναι να αναδειχθούν τα συμφέροντα της κοινωνικής πλειοψηφίας, σε αντιπαράθεση με τις στρατηγικές του κεφαλαίου.

- ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ένας κόσμος χρέους: Νοικοκυριά

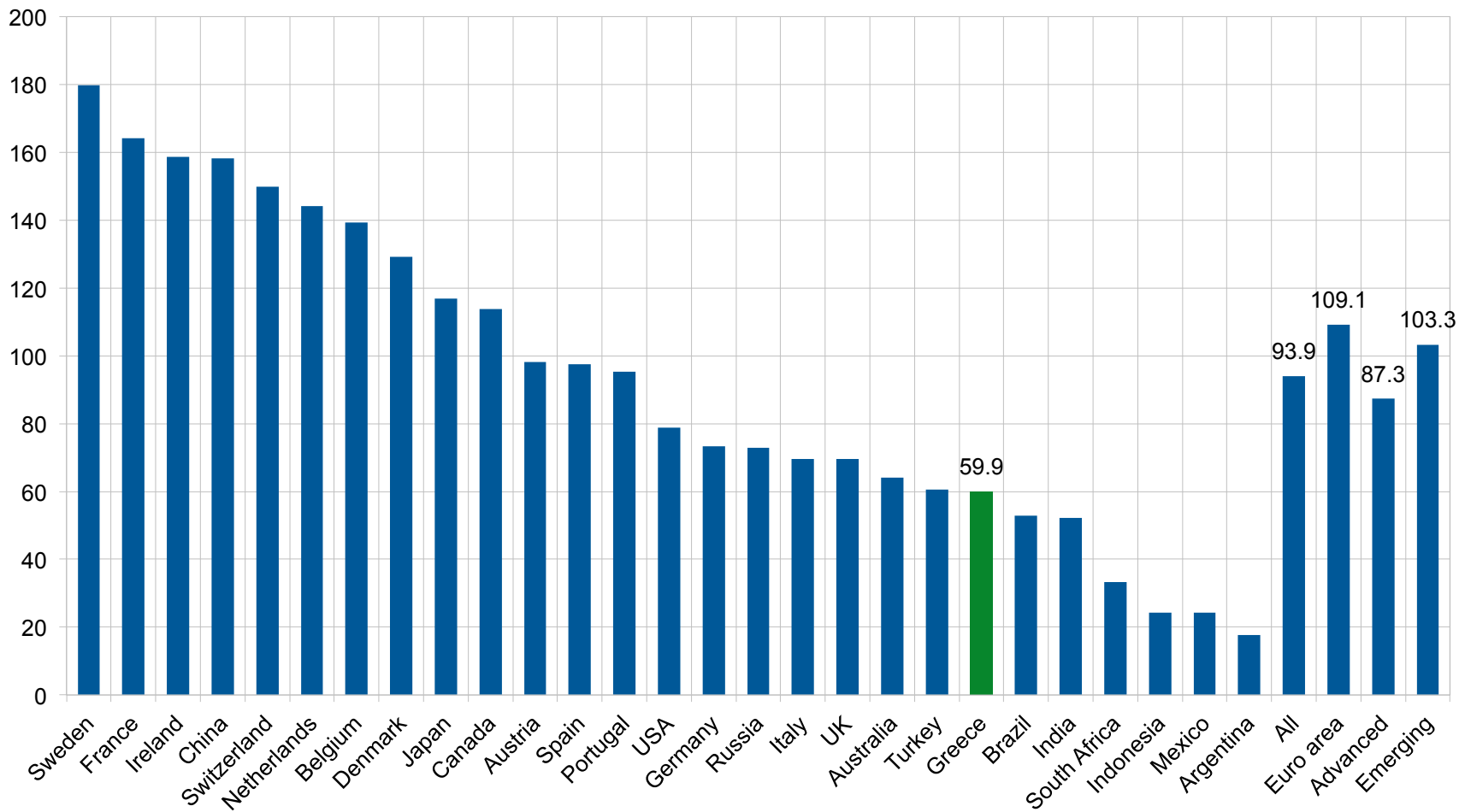
Νοικοκυριά: Χρέος % του ΑΕΠ Q3 2022

Πηγή: BIS Statistics

Ένας κόσμος χρέους: Επιχειρήσεις

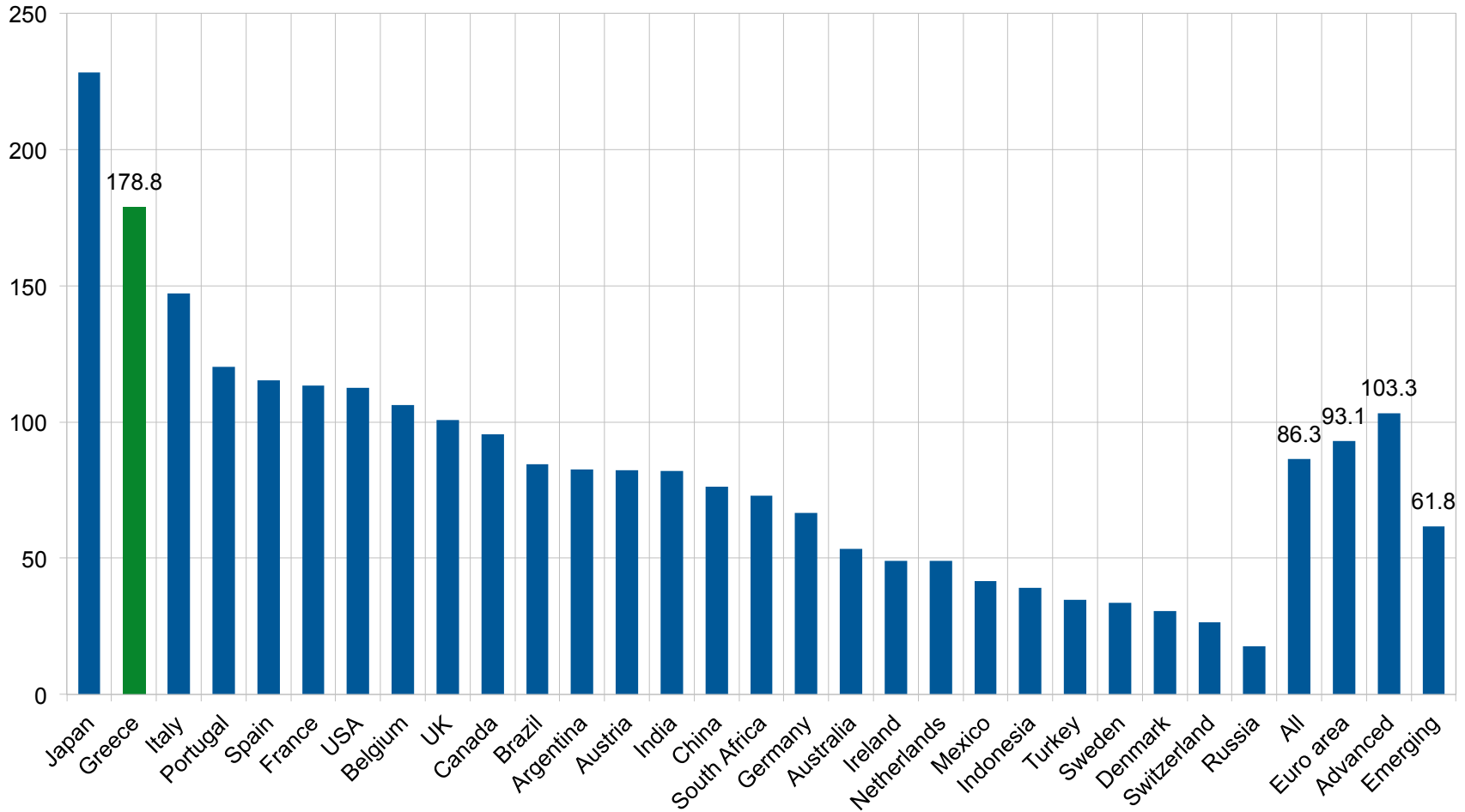
Επιχειρήσεις: Χρέος % του ΑΕΠ Q3 2022

Πηγή: BIS Statistics

Ένας κόσμος χρέους: Δημόσιο χρέος

Δημόσιο Χρεος % ΑΕΠ

Πηγή: BIS Statistics